

DOI 10.52363/2414-5866-2023-2-14
УДК 378 : 372.77] (477)

*Горбенко О. М., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-5095-2152*

*Horbenko O., PhD student of Training, Research and Production Center of the
National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv*

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

THE FORMATION OF THE STATE POLICY OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

У статті розглянуті важливі проблеми формування державної політики економічної безпеки сучасної України у контексті глобалізаційних процесів. Зазначено, про необхідність формування політики економічної безпеки держави, що зумовлено об'єктивними процесами і явищами які відбуваються як в національній економіці та суспільстві, так і в глобальному просторі. Узагальнені та коротко описані як можливості, так і загрози економічній безпеці країни в умовах глобалізації. Визначені перспективи здійснення державної політики в економічній безпеці в умовах глобалізації.

Ключові слова: *економічна безпека; державна політика економічної безпеки, публічні механізми, глобалізація.*

The paper considers important problems of the formation of the state policy of economic security of modern Ukraine in the context of globalization processes. It's noted the need to form a policy of economic security of the state, which is determined by objective processes and phenomena that occur both in the national economy and society, and in the global space. Both opportunities and threats to the economic security of the country in the conditions of globalization are summarized and briefly described. The prospects for the implementation of state policy in economic security in the conditions of globalization are determined.

Keywords: *economic security; state policy of economic security, public mechanisms, globalization.*

Постановка проблеми. Економічна безпека в сучасних умовах є найважливішим елементом структури національної безпеки країни, оскільки без її достатньої участі не може йтися про державну стабільність, стійкість розвитку, самостійність господарства. Державна політика економічної безпеки служить основою життєдіяльності суспільства, його соціально-політичної та техніко-економічної стійкості та є складною структурою, що відображає комплекс динамічних положень усіх соціально-економічних процесів у суспільстві. Без належного забезпечення економічної безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед країною, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні. Можна з упевненістю сказати, що забезпечення державної політики економічної безпеки – це гарантія незалежності держави, умова стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства. Проте, питання формування державної політики економічної безпеки України в умовах глобальних загроз сьогодні потребує поглибленого детального вивчення і розробки дієвих інструментів та механізмів її реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування державної політики економічної безпеки присвятили свої наукові праці багато зарубіжних та українських науковців і практиків, зокрема, Амоша О.І., Волошин О.Р., Гбур З.В., Галайко Н.В., Тимошенко О.В., Каламбет С.В., Олешко А.А., Яремко І.І. та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз формування державної політики економічної безпеки України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення економічної безпеки пріоритетний напрямок діяльності держави. Необхідність забезпечення своєї безпеки суспільство відчувало постійно. Але виділення економічної безпеки окремо взяту категорію сталося відносно недавно. Вперше у вжитку термін «економічна безпека» був у період великої депресії. У 1934 р. Ф. Д. Рузвельтом було створено Федеральний комітет з економічної безпеки, але це ще не означало поява окремого напрямку у рамках масштабу державної безпеки.

Починаючи з 1985 р. з Резолюції 40/173 Генеральної Асамблеї, Організація Об'єднаних Націй постійно звертаються до розгляду проблем економічної безпеки. Підходи ООН орієнтуються насамперед на дослідження міжнародних аспектів забезпечення економічної безпеки, які мають особливе значення для розвитку відносин промислово розвинених країн, виявлення основних проблем світової економіки, аналіз національних та міжнародних джерел загроз економічній безпеці країн [1, с. 132].

Існують різні визначення поняття «економічна безпека», продиктовані поглядами дослідників у цій галузі. Узагальнивши різні трактування даного терміна, ми можемо дати таке визначення економічної безпеки, яке слід висловити втому, що це стан, що становить відсутність небезпеки, захищеність економіки, що дозволяє суб'єктам економічної діяльності, чи то держава, ре-

гіон, підприємство чи інший економічний суб'єкт, суверенно діяти, розвиватися, нормально та безперебійно виконувати свої функції.

Загрози економічної безпеки можуть внести дисбаланс у діяльність економічного суб'єкта будь-якого рівня. Забезпечення економічної безпеки стає стратегічним завданням на рівні держави в цілому, оскільки від економічної сфери залежить і соціальна, і політична, і військова, і технологічна, і продовольча та інші види державної безпеки.

Саме в умовах забезпечення державної політики економічної безпеки країни можливе стабільне економічне зростання, збільшення добробуту громадян, процвітання держави [5, с.104].

Загрози, яким піддається економічна безпека держави, можуть мати різну ступінь дії, природу виникнення. Правильна класифікація загроз гратиме важливе значення у процесі управління ними. Посилення багатьох загроз економічної безпеки відбувається під дією глобалізації, що розвивається вже досить тривалий час. Триває активний розвиток світового господарського комплексу торгових, виробничих, фінансових відносин. Національні економіки переплітаються та взаємодоповнюють одна одну. Це робить очевидне виділення ще однієї класифікації загроз економічної безпеки – загроз, пов'язаних з глобалізацією та загроз, які не залежать від неї.

Глобалізація є еволюційною тенденцією розвитку суспільства. При цьому це явище носить неоднозначний характер і має як позитивні, і негативні риси. Позитивність глобалізації проявляється у розвитку міжнародних відносин, імпортно-експортних процесів, посиленні та поглибленні культурних зв'язків між державами тощо.

Негативним є те, що процес глобалізації може негативно впливати на стан економічної безпеки держави, оскільки економіка країни стає більш відкритою, державні ринки потрапляють у залежність від ринків інших країн. Загострення проблем економіки, суспільства, сировинної забезпеченості набувають глобального характеру.

Будучи безперечною реальністю сучасної дійсності, глобалізація тривалий час є об'єктом пильної уваги з боку великої кількості учених-держуправлінців. Визначаючи основні тенденції і специфіку світо господарських процесів, глобалізація чинить принципову дію на формування вітчизняної політики економічної безпеки. Як сказано в Декларації тисячоліття ООН : «Глобалізація – процес формування глобального людського співтовариства» [3, с. 85].

Усунення традиційних бар'єрів між внутрішнім життям країн і тими зрушеннями і змінами, що відбуваються на міжнародній арені, йде сьогодні по висхідній: економіка, політика, культура, наука, оборона, міграція населення, стан довкілля - усе це у все меншій мірі залежить від чисто національ-

них рішень.

Нині можна говорити лише про обмежену можливість якось контролювати цей вплив, намагатися направити його в конструктивне русло або ж, навпаки, захиститися від витікаючих ззовні шкідливих руйнівних дій, що підривають базові національні інтереси.

Іншими словами, формуючи основні напрями державної політики економічної безпеки, держава незмінно опиняється під впливом глобалізаційних процесів. Не випадково провідні вчені досліджуючи проблеми державної економічної безпеки, незмінно звертають увагу на їх відображення у рамках глобалізаційних тенденцій. Незважаючи на безперечні зрушення останніх років в осмисленні глобалізаційних тенденцій, економічна безпека держави навряд чи загубила свою актуальність. Не дістає ясності в розумінні одного з головних питань – як враховувати процеси глобалізації при формуванні політики економічної безпеки [7].

Вітчизняні учені на це непросте питання мають найрізноманітніший спектр думок : від повного ігнорування процесу глобалізації, неначе її не існує, до її усеосяжного визнання і заклику слухняного дотримання в її руслі, так наче саме у ній бачиться найкраща модель розвитку не лише світового, але і національного господарства. На практиці суперечність цих думок проявляється в запеклій боротьбі між прибічниками економічного націоналізму і прибічниками компрадорського підходу. Проте представляється абсолютно очевидним, що зазначені напрями не відповідають національним інтересам України, опосередковуючи необхідність розробки національної концепції економічної безпеки, побудованої з урахуванням сучасних проявів глобалізації.

Актуальність зазначеного підходу виражається в тому, що економіка, політика, право, соціальні стосунки, моделі поведінки, не стаючи тотожними, сьогодні придбавають раніше небачену міру сумісності. У свою чергу, транснаціональні системи зв'язків і стосунків, життя, що розвиваються в різних сферах, більш менш легко долають державні кордони, створюють нові спільності і інститути. Іншими словами, взаємодія, взаємопроникнення, взаємозалежність національних господарств починають придбавати інтенсивний характер, проводячи безперечні паралелі між глобалізаційними процесами і прагненням держави забезпечити національну економічну безпеку.

Світовий економічний простір усе більш стає єдиним полем для ділової взаємодії великого бізнесу, коли географія розміщення продуктивних сил, галузева структура інвестицій, виробництва і збуту визначаються цими суб'єктами господарського життя з урахуванням глобальної кон'юнктури, а економічні підйоми і спади набувають всесвітні масштаби. Не випадково дослідники визначають, що глобалізація перекроює соціальний простір відповідно до потреб свого розвитку [2].

Таким чином, «глобальна економічна погода» залежить не лише від суб'єктів великого бізнесу, але багато в чому і від багатомільйонної армії інших, дрібніших економічних суб'єктів, а також і від економічної політики різних країн. Відповідно, зазначені процеси носять взаємодіючий характер, що поза сумнівом проявляється у рамках формування державної політики економічної безпеки. В зв'язку з цим цікавою видається точка зору С.Ю. Глазьева, що вважає, що у зв'язку з прагненням капіталу вийти за національні межі і безперешкодно переміщатися з однієї країни в іншу було посилено тиск на національні уряди з метою зняття відповідних обмежень. Більше того, вирвавшись з під контроль національних урядів і не зустрічаючи з їх боку належної протидії, міжнародний капітал формує свій «світовий уряд» в особі міжнародних економічних і фінансових інститутів.

В результаті, спираючись на економічну потужність транснаціональних корпорацій і міжнародного фінансового капіталу, ці організації починають диктувати свої умови окремим державам [6].

У рамках такого роду процесів державне регулювання економічної безпеки скорочується, а регулювання на рівні світового господарства в інтересах великого капіталу розширюється. Окрім іншого, на формування економічної політики держави робить вплив і взаємозв'язана господарської діяльності, яка охоплює практично усі країни світу, стаючи глобальною. Зрозуміло, в першу чергу йдеться про переплетення економік промислово розвинених країн, але і решта світу з різною швидкістю і інтенсивністю втягується в загальносвітові процеси. Бурхливий розвиток комп'ютерної техніки і електронних телекомунікацій, появу високошвидкісного і економічнішого транспорту різко наблизили один до одного усі держави, створили необхідні передумови для стрімкого наростання трансграничних обмінів.

Потоки товарів і послуг, капіталів і людей, що переливаються з країни в країну, глобальні системи комунікацій і інформації, діяльність міжнародних економічних і фінансових організацій і корпорацій утворюють тканину глобальної економіки, в яку більшою чи меншою мірою вплітаються усі без виключення державні економіки, більше того, на думку І.П. Михайловського «будь-які розриви в цій тканині загрожують бідами» [4, с. 40].

Виключно важливим глобалізаційним чинником, що робить вплив на формування політики економічної безпеки держави, являються глобальні проблеми, які вже не піддаються рішення силами окремих країн. Обмеженість природних ресурсів, забруднення довкілля, випереджаючий ріст чисельності населення в порівнянні з ресурсними можливостями планети, що не зменшується, а іноді розрив, що навіть збільшується, між бідними і багатими країнами - усе це перетворюється нині на загальнолюдські турботи і тривоги і сприяє посиленню трансформації політики економічної безпеки держави.

Крім того, в процесі формування політики економічної безпеки держави враховують і те, що вигоди від глобалізації розподіляються нерівномірно, і в очах багатьох країн – несправедливо.

Такого роду досягнення економічного глобалізму останніх двох десятиліть ХХ ст. не зняли з порядку денного завдання подолання небезпечних розривів в рівнях економічного розвитку країн, завдання, яке в 1970-і рр. знаходилося в епіцентрі руху за новий міжнародний економічний порядок. Нерівність, що зберігається, не лише спадщина колоніалізму і історичної долі, але і результат далеко не справедливої і не рівноправної співпраці в наші дні.

Односторонні переваги глобалізації посилюють нерівність умов, залишаючи багато країн і регіони на периферії прогресу і навіть поза його сферою. Проблема справедливішого розподілу вигод і витрат процесу економічної глобалізації зберігає актуальність і продовжує хвилювати міжнародне співтовариство. В силу висловлених міркувань питання про те, в якому ступені процес глобалізації господарського життя впливає на міру диференціації економічного розвитку, не має однозначної відповіді [6].

Проте представляється можливим вказати, що процес глобалізації в ХХІ ст. протікатиме у поляризованому з точки зору економічних можливостей і потужності світі, що здатне виступити найважливішим джерелом майбутніх ризиків, проблем і конфліктів. Разом з вищесказаним особливе значення для формування політики економічної безпеки сучасної держави виступає той факт, що глобалізація - не лише об'єктивний наслідок техноекономічного розвитку, але і безпосередньо політика. В зв'язку з цим Мануель Кастельс відмічає, що не нові технології, ні бізнес самі по собі не могли розвинути глобальну економіку.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що глобалізацій не силове поле складається з дії багатьох чинників - економічних, політичних і неекономічних. Останні тягнуться від сучасних методів соціально-психологічного тиску (за допомогою засобів масової інформації і т. п.) до методів прямого насильства. Не випадково в американському друці наводилося наступне характерне висловлювання одного високопоставленого чиновника : «Якщо Америка хоче, щоб функціонував глобалізм, вона не повинна соромитися поводитися на світовій арені в якості всесильної наддержави, якої вона насправді і являється. Невидима рука ринку ніколи не діє без невидимого кулака. Макдоналдс не може розквітати без Макдоналд-Дуглас, виробника F - 15, і невидимий кулак, який підтримує безпеку технологій Силіконової долини, називається армія, флот США» [6].

Висновки. Підводячи підсумок сказаному, можна зробити наступні висновки, що в умовах глобалізації на політику економічної безпеки будь-якої держави великий вплив роблять зовнішні чинники. Якщо раніше долі націо-

нальних економік визначалися переважно ендогенними (внутрішніми) чинниками, то в умовах глобального росту економічної могутності країн технологічних лідерів і підвищення економічної відкритості більшості країн світу їх економіки випробовують зростаючий вплив екзогенних (зовнішніх) чинників. Відповідно, долі державних економік усе більш визначаються зовнішньоекономічним середовищем, а держава усе більш втрачає можливість ефективно використати такі важелі макроекономічного регулювання, як імпорتنі бар'єри і експортні субсидії, курс національної валюти, ставу рефінансування Національного Банку. В зв'язку з цим головним завданням, що стоїть перед владними структурами національних держав, що формують політику економічної безпеки сьогодні, є забезпечення того, щоб глобалізація стала позитивним чинником для народу власної країни і усіх народів світу.

При цьому, виходячи з позначених вище відмінностей в національній економічній політиці, можна стверджувати, що використання глобалізації як позитивного чинника розвитку політики економічної безпеки набуває і в Україні і в США. З одного боку, є присутнім меркантильне використання усіх переваг лідерами глобалізаційних процесів, з іншої - взаємовигідне і оптимальне з точки зору інтересів світової спільноти «вбудовування» соціально-економічної системи світової держави в глобальну економіку. Важлива роль у формуванні політики економічної безпеки національних держав відводиться глобалізаційним економічним процесам внаслідок того, що вони стають домінуючими, відтісняючи національні економіки, як би розчиняючи їх у велетенському господарському організмі планетарних масштабів.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С., Буркальцева Д.Д., Саєнко О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Знання України, 2011. 299 с.
2. Волошин О. Р., Галайко Н. В. Індикатори економічної безпеки в умовах ринкової трансформації економіки України. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_22_04_2016.pdf.
3. Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 18. С. 81–86.
4. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 6. Ч. 3. С. 39–42.

5. Стеценко С.П. Економічна безпека: сутність і структура. Інвестиції: практика та досвід. 2013. №24. С. 104–106.

6. Тимошенко О.В., Олешко А.А. Державна політика економічної безпеки України в умовах глобальної нестабільності. Економіка та держава. 2018. № 9. С. 30–33. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.9.30.

7. Яремко І.І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/22426/1/43-Yaremko-74-75.pdf>.

8. Akimova L., Litvinova I., pomaza-Ponomarenko A., Ilchenko H. The negative impact of corruption on the economic security of states // Scientific journal «International Journal of Management». India: Globeedu Group, 2020. № 11 (5). P. 1058-1071.

References:

1. Varnalii Z.S. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorityty zmitsnennia:[monohrafiia]/Z.S. Varnalii, D.D. Burkaltseva, O.S.Saienko. Znannia Ukrainy, 2011. 299 s.

2. Voloshyn O. R., Halaiko N. V. Indykatory ekonomichnoi bezpeky v umovakh rynkovoї transformatsii ekonomiky Ukrainy. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_22_04_2016.pdf.

3. Hbur Z. V. Ekonomichna bezpeka yak odna zi skladovykh zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy na suchasnomu etapi. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2017. № 18. S. 81–86.

4. Skoruk O. V. Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi elementy ta problemy zabezpechennia. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Ser.: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Uzhhorod : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2016. Vyp. 6. Ch. 3. S. 39–42.

5. Stetsenko S. P. Ekonomichna bezpeka: sutnist i struktura. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2013. №24. S. 104–106.

6. Tymoshenko O. V., Oleshko A. A. Derzhavna polityka ekonomichnoi bezpeky Ukrainy v umovakh hlobalnoi nestabilnosti. Ekonomika ta derzhava. 2018. № 9. S. 30–33. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.9.30

7. Yaremko I. I. Ekonomichna bezpeka yak skladova natsionalnoi bezpeky derzhavy. URL : <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/22426/1/43-Yaremko-74-75.pdf>.

8. Akimova L., Litvinova I., pomaza-Ponomarenko A., Ilchenko H. The negative impact of corruption on the economic security of states // Scientific journal «International Journal of Management». India: Globeedu Group, 2020. № 11 (5). P. 1058-1071.